

УДК 744

DOI:10.58494/esai.24(9).2024.05

Байджуманов Хусниддин Уразбаевич
ОшМУ, магистрант

Байджуманов Хусниддин Уразбаевич
ОшГУ, магистрант

Baydzhumanov Khusniddin Urazbaevich
Osh State University, Master's student

БАЛДАРГА СҮРӨТ САБАГЫН ОКУТУУНУН МЕТОДИКАСЫ

Аннотация: Бул макалада мектеп окуучулары үчүн корком сүрөт сабактарынын озгочолуктору каралат. Андан соң корком сүрөт сабагынан алган билимдери аркылуу курчан турган дүйнөнүн кооздугун ажырата билүү жондомун опуктуруу маселелери талдоого алынды. Балдардын чыгармачылыгында максатка жетүү жолдору талкууланды.

Түйүндүү сөздөр: корком опор, усул, сулуулук, эстетика, мектеп, сүрөт

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ УРОКОВ РИСОВАНИЯ ДЕТЯМ

Аннотация: В данной статье речь идет об особенностях уроков изобразительного искусства для школьников. После этого были проанализированы вопросы развития умения различать красоту окружающего мира посредством знаний, полученных на уроке изобразительного искусства. Обсуждались способы достижения целей в детском творчестве.

Ключевые слова: изобразительное искусство, метод, красота, эстетика, школа, рисование.

METHODS OF TEACHING DRAWING LESSONS TO CHILDREN

Annotation. This article discusses the features of fine arts lessons for schoolchildren. After this, the issues of developing the ability to distinguish the beauty of the surrounding world through the knowledge acquired in the fine arts lesson were analyzed. Ways to achieve goals in children's creativity were discussed.

Key words: fine arts, method, beauty, aesthetics, school, drawing.

Киришүү

Балдарга сүрөт сабагын окутуунун методикасы

Билим берүүнүн сапатын жогорулатуу Кыргызстандын гана эмес, бүткүл дүйнөлүк коомчулуктун актуалдуу көйгөйлөрүнүн бири. Бул маселени чечүү билим берүүнүн мазмунун модернизациялоо, билим берүү процессин уюштуруунун методдорун жана технологияларын оптималдаштыруу, бул процесстер билим берүүнүн максатын жана натыйжасын кайра карап чыгуу менен байланышкан.

Жалпы билим берүүчү предмет катары сүрөт тартуунун артыкчылыктары жөнүндөгү идеяларды чехиялык көрүнүктүү мугалим Я. Коменский өзүнүн "Улуу дидактикасында" баса белгилеген. Ал учурда Я.А. Коменский мектеп программасына сүрөт тартууну милдеттүү сабак катары киргизүүнү чече элек болчу. Бирок анын сүрөт тартуу жөнүндөгү ойлорунун баалуулугу педагогиканын маселелери менен тыгыз байланышта карагандыгында. Биз үчүн өзгөчө баалуу ой-пикирлер Я. Коменский окутуунун методдорун изилдөөнүн зарылдыгы жөнүндө маселеге терең токтолгон. Дээрлик бир убакта Я.А. Коменский жана үчүн англис тили мугалими жана философу Джон Локк сүрөт тартуунун жалпы тарбиялык маанисин жогору экендигин коргой баштаган [1].

Бирок Дж.Локк адис болбогондуктан сүрөт тартууну үйрөтүүдө методикалык көрсөтмөлөрдү бере алган эмес. Ал ой пикири сүрөт тартууну окутуунун артыкчылыктары жөнүндө жалпы талкуулоо менен гана чектелген. Француз философ-энциклопедисти Жан-Жак Руссо сүрөт сабагын жалпы билим берүүчү предмет катары киргизүү жөнүндө кененирээк сөз кылган. Ал сүрөт тартууну табияттан гана үйрөтүү керек жана балага жаратылыштын өзүнөн башка мугалим болбошу керек деп эсептеген. Иоганн Вольфганг Гёте чийүүнү окутуунун методологиясы жөнүндө көптөгөн баалуу ойлорду айткан. Сүрөт тартуу өнөрүн өздөштүрүү үчүн билим керектигин белгилеген.

Я.А. Коменский, Дж.Локк, Дж. Руссо, И.В. Гёте өздөрүнүн педагогикалык идеялары аркылуу сүрөт тартууну окутуунун теориясын жана практикасын байытышкан. Алардын теориялык эмгектери жалпысынан педагогикалык ой-пикирдин жана өзгөчө сүрөт тартууну окутуунун методикасын андан ары өнүгүшүнө түрткү болгон. Бирок, жалпы билим берүүчү предмет катары сүрөт тартуунун эбегейсиз ролу жөнүндө авторитеттүү билдирүүлөргө карабастан, XVII-XVIII кылымдарда сүрөт тартуу мектеп сабактарына киргизилген эмес. XIX кылымдын башында гана мектепте окутулуучу предмет катары киргизиле баштаган. Бул маселе боюнча демилге швейцариялык педагог Иоганн Генрих Песталоцциге таандык. И.Г. Песталоццинин демилгеси менен сүрөт сабагы орто мектептерде өтүлө баштаган. Аны сүрөт мугалимдери мектеп методикасынын атасы деп бекеринен айтышпаса керек.

И.Г. Песталоццинин пикири боюнча, башталгыч мектептеги башталгыч класстарда сүрөт сабагы өтүлүүгө тийиш деп белгилеген. Песталоцци сүрөт тартуу, ал тамгалардын схемасын өздөштүрүү процессин жеңилдеткени үчүн гана эмес, ассимиляцияга оңой болгондугу үчүн да жазуудан мурун болушу керектигин айткан. Сүрөт тартууну жашоодон алуу керек, анткени табият байкоо, сезүү жана өлчөө үчүн жеткиликтүү болушу үчүн зарыл. И.Г. Песталоццинин негизги орду биринчиледен болуп мектепте сүрөт сабагын окутууну илим жана искусство менен айкалыштырган жана сүрөт тартуунун ар бир позициясын методикалык жактан иштеп чыгуунун зарылчылыгы жөнүндө маселени көтөргөндүгүндө. И.Г. Песталоцци көздүн өнүгүшү үчүн бир ыкма, формаларды түшүнүү үчүн - башка, технология үчүн - үчүнчү болушу керек деп эсептеген. Бул окутуунун ыкмаларын анын шакирттери аткарышкан.

И.Г. Песталоцци сунуштаган сүрөт сабагы жалпы билим берүүчү предмет катары бардык башталгыч мектептерге киргизиле баштаган. Орто мектептер үчүн чийүү боюнча көптөгөн окуу куралдары да басылып чыккан. Анын окуучусу Йозеф Шмидттин эмгектери абдан белгилүү болгон.

И.Шмидт сүрөт тартууну үйрөтүүдө атайын көнүгүүлөрдү иштеп чыгуу зарыл деп эсептеген:

- 1) колду өнүктүрүү жана аны сүрөт тартууга даярдоо;
- 2) кооз формаларды түзүү жана табуу;
- 3) фантазияны өнүктүрүү;
- 4) предметтердин геометриялык чиймесин түзүү;

5) перспективаны үйрөнүү. И.Шмидт геометриялык моделдерди колдонгон. Ал «геометриялык метод» деп аталган нерсенин өнүгүшүнө негиз салган [1].

Методология сөздүн кеңири маанисинде ар кандай ишти максатка ылайыктуу ишке ашыруу үчүн ар кандай ыкмалардын жыйындысын билдирет. Методологиялык жактан туура иш – бул максатка эң кыска, эң жөнөкөй жана эффективдүү жол менен баруу, иште белгилүү бир ырааттуулукту сактоо, жөнөкөйдөн татаалга өтүү.

Белгиленген негизги компетенциялардын бири - бул көп маданияттуу коомдо жашоо, башка маданияттын, тилдин жана диндин өкүлдөрү менен жашоо жөндөмдүүлүгүнө байланыштуу. Сүрөт искусствосунун белги системасын универсалдуу «тил» катары өздөштүрүү адамга башканы түшүнүүгө мүмкүндүк берет. Мындан тышкары, искусство адамзаттын бүткүл жашоосунун ичинде топтогон маданий нормалардын алып жүрүүчүсү болуу менен, ага бул нормаларды өздөштүрүүгө, кереметтүү мурастарга кошулууга жана

белги системалары менен сабаттуу жана чыгармачылык менен иш алып барган өзүнүн искусство объекттерин жана мурда болбоон дүйнөнү түзүүгө түзүүгө мүмкүндүк берет.

Бүгүнкү күндө окуучулардын көркөм компетенттүүлүгүн өнүктүрүү зарылчылыгы менен чыгармачылык тапшырмаларды иштеп чыгууда жана аткарууда, алардын өз алдынчалыгын чектөөдө мугалимдин үстөмдүк ролунун ортосунда карама-каршылык бар. Бул карама-каршылыкты жокко чыгаруу менен чыгармачылык тапшырмаларды аткарууда окуучулардын өз алдынчалыгынын үлүшүн жогорулатуу.

Чыгармачылык тапшырмаларды иштеп чыгууда, тапшырмалар мектеп окуучуларынын көңүлүн бурууга, эс тутумун жана эмоционалдык жана сенсордук чөйрөсүн өнүктүрүүгө, ошондой эле искусствонун жана илимдин ар кандай тармактарындагы билимдерди салыштыруу жана байланыштыруу жөндөмдүүлүгүнө багытталышы керек. Предмет боюнча кадимки билим берүү тапшырмаларынан айырмаланып, мындай тапшырмалар окуучунун чыгармачылык дараметин өнүктүрүүгө багытталган жана материалды же иш-аракетти консолидациялоо менен эмес, мектеп окуучуларынын чыгармачыл иш-аракеттерде жеке өзүн көрсөтүү жөндөмдүүлүгүнүн көрүнүшү менен байланышкан. Балдардын көңүлүн иштин бир түрүнөн экинчисине тез которуу, жаңысын түзүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө багытталган [3].

6-класста «Сызык жана анын экспрессивдүү мүмкүнчүлүктөрү» сабагын өткөрүүдө автор төмөнкүдөй тапшырма берет: «Өзүнчө кагаз бетинде, тынч абалдан шамал (чөптүн, дарактын, канаттуулардын, кездемелердин, жалбырактардын, булуттардын сүрөттөрү аркылуу)" толкундун жаркыраган туюнтмасына өтүүнү чагылдыруу үчүн мүнөздүү сызыктарды тандоону. Бул тапшырманы аткаруунун жүрүшүндө окуучулар визуалдык-лингвистикалык компетенттүүлүк (көркөм чагылдыруу каражаттарын билгичтик менен колдонуу жөндөмү) жана продуктивдүү-элестетүү компетенттүүлүгү (образды түзүүгө чыгармачылык менен мамиле кылуу жөндөмү) калыптанат.

6-класста «Графикадагы натюрморт» сабагында сунушталган объектилерди композицияга тизип, кара гуашь жана пастелдин жардамы менен трафареттин жардамы менен бүтүрүү тапшырмасы берилет. Бул көнүгүү окуучулардын кызыгуусун, көз карашынын сергектигин, башаламандыкта керектүү жана керектүү объектилерди тандап алуу жөндөмүн өнүктүрөт, планды ишке ашырууга, б.а. стратегиялык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө салым кошот.

Баалоонун критерийлерине окуучулардын көркөм компетенттүүлүгүн өнүктүрүүдөгү ийгилигинин деңгээли кирет. Класста бүткөрүлгөн ар кандай чыгармага көркөм компетенттүүлүктүн өнүгүү көз карашынан баа берүүгө болот. Окуучулардын көркөм компетенттүүлүгү дүйнөнү сүрөттөө өнөрүндөгү бардык билимдерди камтыбайт. Бирок, ал негизги билимдердин, көндүмдөрдүн негиздерине, ошондой эле чындыкты чыгармачылык менен кабыл алуунун негизинде курулган өзүнүн уникалдуу натыйжасын алуу үчүн алар менен импровизациялоо жөндөмүнө негизделиши керек.

Окуучулар тарабынан иштелип чыгууга тийиш болгон негизги көркөм жөндөмдөргө салыштыруу аркылуу объектерге мүнөздүү жекече өзгөчөлүктөрдү аныктоо. Комбинациялардын жана импровизациялардын деңгээлинде өз алдынча иш-аракет планын түзүү, чыгармачыл маселени чечүүдө оригиналдуулукту көрсөтүү чыгармачыл маселелерди чече билүү, жеке чыгармаларды жаратуу. Өздүк материалдарды жана техниканы тандай билүү. Жумуштагы каталарды таап, аларды оңдоо. Сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү, ишти бөлүштүрүү, өз салымыңызды жана ишмердүүлүгүңүздүн жалпы жыйынтыгын баалоо.

Пайда болгон кыйынчылыктардын себептерин жана аларды жоюунун жолдорун аныктоо. Иш-аракеттерге мониторинг жүргүзүү жана баалоо ыкмаларын аныктоо, маалыматты өткөрүү, издөө, конвертациялоо, сактоо жана компьютерди колдонуу боюнча баштапкы көндүмдөрдү өздөштүрүү.

Окуучулардын инсанынын кызыкчылыктарын жана керектөөлөрүн калыптандыруу ар кандай каражаттар, анын ичинде көркөм искусство каражаттары аркылуу ишке ашырылат.

Бул жерде ийгилик окуучу өз алдынча көрө билүү иш-аракеттери менен катар живопись, чийме, скульптура, архитектура жана декоративдик-прикладдык искусство чыгармаларын кабыл алууга даяр болгондо гана камсыз болот [4].

Мында көркөм искусство сабактары алмаштырылгыс роль ойнойт. Визуалдык образдарсыз көркөм искусство жок, бирок аларсыз театр, балет, кино боло албайт. Графиканын, живопистин, скульптуранын тилин түшүнгөн адам искусствонун башка түрлөрүн дагы теренирээк кабыл алат. Ар бир адам окуу жана жазуу сыяктуу сабаттуу тартууну үйрөнө алат. Ал эми адам келечекте профессионал сүрөтчү болууну максат кылбаса да, окуу процессинде ал так сызыктын, формалардын баалуулугун билип, сүрөтчүнүн эмгеги канчалык татаал жана эмгекти көп талап кылаарын түшүнөт. Мындан тышкары, карандаш жана ж.б. каражаттарды колдонуунун негизги жөндөмү жашоодо абдан пайдалуу болот [5].

Корутунду

Сүрөт мугалиминин негизги милдети – окуучунун фантазиясын ойготуу. Жогорку ийгиликке жетүү үчүн эч кандай ачык түстөрдү, карандаштарды же мыкты кагазды аябоо зарыл. Окуучулар көркөм материалдардын күчүн жана алардын мүмкүнчүлүктөрүн көрүшү керек. Балдардын жалпы билим берүү мектебинде көркөм сүрөт искусствосунун негизги сабаттуулугун өздөштүрүүнүн ачыкчы болуп саналат. Убакыттын өтүшү менен алар көркөм чыгармалардын мазмунунун тереңдигин гана эмес, ошондой эле алардын көрүү жана экспрессивдүү каражаттарынын бүтүндөй татаалдыгын да баалай алышат.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Неменский Б.М. Педагогика искусства. – М.: Просвещение, 2007.
2. Кузин В.С. Изобразительное искусство и методика его преподавания в школе: Учебник. – М.: АГАР, 2006.
3. Горяева Н. А. и др. Твоя мастерская: рабочая тетрадь для нач. шк. / под ред. Б. М. Неменского. М.: Просвещение, 2001 (серия «Школа России»),
4. Коликина В. И. Методика организации уроков коллективного творчества. Планы и сценарии уроков изобразительного искусства. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002.
6. Шумакова Н.Б. Междисциплинарный подход к обучению одаренных детей // Вопр. психологии. 1996. №3.

